

Pénzesgyőr, Tilos-erdei földtani alapszelvény (K-55) természeti emlék – összefoglaló

Megközelítése Pénzesgyőr felől gyalogosan vagy terepkerékpárral, illetve erdészeti engedéllyel rendelkezőknek terepjáró gépkocsival is lehetséges. Az erdős plató széle közelében már jól látszik a – korábbi illegális ősmaradvány-gyűjtések során kialakított – néhány méteres gödrök sorozata, amely a mellékvölgy peremére is befordul. Ezek vonala egyúttal kijelöli a talajjal fedett ősmaradványos rétegeket is. Kisebb szálkőzet kibúvások csak néhány helyen látszanak a völgyoldalokban.

A területet felépítő képződmények közül az idősebb, és így alul helyezkedik el a középső-kréta korú, 100 millió éves **Zirci Mészke Formáció**. A már említett gödrök vonalában erre települ a valamivel fiatalabb **Pénzeskúti Márga Formáció**, a középső-kréta üledékciklus záró tagja.

A kőzetrétegekkel való ismerkedést célszerű a **zirci mészke**vel kezdeni. E vastag padokból felépülő kőzet színe általában fehéresszürke vagy halványsárga. Gumósan egyenetlen felületén helyenként vastaghéjú puhatestűek kipreparálódott héjai borítják, melyek a hajdani trópusi Tethys-tenger sekély vizének mészszipos aljzatán nagy számban éltek. Pusztulásuk után betemette őket a mészszip, és idővel azzal együtt váltak kemény kőzetté.

A **zirci mészke** teteje – még a **pénzeskúti márga** képződése előtt – a tenger alatt kissé visszaoldódott, és erre az egyenetlen, deciméteres mélyedésekkel tarkított felületre rakódott le a márga ősmaradványos bázisrétege. A hely földtani értékét részben ez az ősi felszín, nagyjából pedig az igen gazdag gerinctelen fauna adja, amiről százötven éve már Rómer Flóris bencés szerzetes, a Bakony híres polihisztor kutatója is beszámolt olvasmányos útleírásában. Az azóta paleontológusok által többször gyűjtött és vizsgált őslénytani anyag azt mutatja, hogy a kréta időszak közepe táján tenger alatti áramlatok mosták össze az igen változatos faunaegyüttest. Elsősorban az *ammoniteszek*¹ nagy száma feltűnő. A *glaukonit* nevű ásványtól zöldes árnyalatú alapkőzetbe ágyazódó példányokon néha még a váz gyöngyházfényű külső rétege is megőrződött. Morfológiai különlegességként megtalálhatóak köztük a csigaház-szerűen felcsavarodott, a „pásztorbot-alakú” és a kicsavarodott vázú formák is, melyek – legalább is a Bakonyban – szinte kizárólag erre az időszakra jellemzőek. Az ősi fauna további érdekességei közé tartoznak az apró termetű, többnyire centiméter átmérőjű, gombszerű tengerisünök.

Ez a védett mesterséges feltárás tehát nem csak egy „klasszikus értelemben” vett földtani alapszelvény, hanem egy rendkívül értékes ősmaradvány-lelőhely is egyben. A helyszín szabadon látogatható, de a védett területen mindenféle gyűjtés szigorúan tilos.

¹ a külső mészvázak lábfejűek kihalt csoportja